

Színház- és Filmművészeti Egyetem, Doktori Iskola

Faur Anna

A film nevelési és terápiás célú alkalmazásának lehetőségei

Doktori Tézisek

Témavezetők: Dr. Stóhr Lóránt és Dr. Pléh Csaba

2021.

Doktori értekezésem elsődleges célja filmes alapú művészetterápiás-, illetve művészetpedagógiai módszerekben rejlő lehetőségek vizsgálata, a mozgókép mint önkifejezési eszköz újragondolására, illetve a gyakorlatban átültetett saját módszerem alkalmazásának bemutatása.

Doktori kutatásom eredetileg abból a tényből indult ki, hogy a modern klinikai pszichológia közösségi irányító elveket hirdető törekvései egyre fontosabbnak tartják a különböző művészetterápiák használatát. E felfogásban a művészet nem pusztán időkitöltő foglalkozás, hanem a várt katartikus hatások és a kompetencia érzés növelése révén magához a személyiségalkításhoz is hozzájárul. A filmterápiás módszer kidolgozásában alapvető tézis a filmkészítés demokratizálódásának ténye, vagyis hogy jelen korunkban a mozgóképkészítés már nem csupán egy kiváltságos, professzionális kör tevékenysége, hanem szervesen hozzákapcsolódik a hétköznapi életünkhöz.

Doktori disszertációm megírását több éves saját kutatás előzte meg. Különböző intézményekben foglalkoztam a téma elméleti illetve gyakorlati lehetőségeivel. Ennek következtében a dolgozat a téma tudományos feltérképezése mellett sok saját élményt és terápiás-pedagógiai tapasztalatot foglal magában, ami a szövegben gyakran – a tudományosság szabályait betartva - szubjektív benyomások elemző leírását jelenti. A terápiás módszer lényegéből adódik, hogy valós emberek valódi problémáival szembesültem a kutatásaim során, melyek értelmezésében vagy kezelésében nyilvánvalóan a saját személyem is hangsúlyossá vált. A témában való elmélyülés és a gyakorlati tapasztalatok alapján azt állítom, hogy a film hatékonyan használható akár terápiás, akár nevelési eszközként és ezen kereteken belül még számtalan kiaknázatlan lehetőséget rejt magában.

A film sajátosságai miatt több szinten, akár a film narratív befogadásának kognitív vizsgálatával, akár a film álomszerű természetének fenomenológiai megközelítésével alátámaszthatjuk a film terápiás illetve nevelési alkalmazását.

A kutatás messziről indult és az évek alatt számtalan leágazása volt az erről való gondolkodásomnak. Kezdetektől felmerült saját magam számára a kompetencia kérdése, hiszen filmrendezői képzettséggel álltam neki egy olyan feladatnak, ahol a filmet nehezen

verbalizálható tartalmak megosztására és az önmagunk jobb megismerésének eszközeként kívántam használni. Emiatt szükségét éreztem művészetpszichológiai elméletekkel foglalkozni és igyekeztem megtalálni a film helyét a művészettel való terápiás folyamatok között. A kutatásom alatt felbukkantak különböző tendenciák, azzal szembesültem, hogy a témának még vannak kiaknázatlan területei és a meglévő eredmények sokszor csak tapogatóznak a konklúziók lefektetése kapcsán.

Az elmélet gyakorlati megvalósítása közben jellemzően fiatalkorú korosztállyal találkoztam és velük sikerült a témában tapasztalatokat szerezni. A vizsgált korosztály nyitottan bizonyult ennek az eszköznek a használatához, minden jel afelé mutatott, hogy sok esetben a film a leghatékonyabb módja a megszólításuknak. A fiatalokkal folytatott munka során egyre inkább szűknek éreztem a saját magam számára szabott kereteket, úgy találtam, hogy a terápiás célok kitűzése és szem előtt tartása gyakran gátolta a felszabadítható energiákat, a lefektetett kérdések és tematikák sokszor túlléptek a megszólított jelenségen, ezért a folyamat közben elkezdődött bennem egy új paradigma megfogalmazása, és eltolódott az érdeklődésem a terápia felől egy általánosabb nevelési cél felé. Bár ezt a fogalomváltási kísérletet a kutatás folyamán felmerülő lehetőségek és körülmények határozták meg, nagyon hasznosnak bizonyult a tekintetben, hogy szembesüljek a módszerben rejlő kiterjesztési lehetőségekkel.

Arra a következtetésre jutottam, hogy a legkülönbözőbb összetételű csoportok és várt eredmények esetében is megtalálható egy olyan szinte univerzális kulturális közeg, amelyben a mozgókép mára annyira meghatározó és domináns szerepet kapott, ami szinte kikerülhetetlen reflexió az emberi természet vizsgálatában. Az emberi ismeretek áttekintésének és átadásának formája olyan radikális átalakuláson ment keresztül, ami teljesen átírta a film felhasználási lehetőségeinek eszköztárát. Olyan megismerési eszközzé vált, ami nem korlátozódik semmilyen absztrakt tudásra, sokak számára elérhető és hozzáférhető, hatékony formákat kínál, megfelel gyakorlati elvárásoknak és mindezek miatt egyre inkább kiszorítja a hagyományos elbeszélési formákat. Ennek értelmében azt állapítottam meg, hogy akár terápiás, akár pedagógiai céllal nyúlok a film által kínált eszköztárhoz, ugyanolyan sikeresen használhatom fel különböző modellek létrehozásához. Különösen fontos felismerés volt ugyanakkor, hogy bármilyen formában, de kötelező célokat kitűzni, amik aztán pontosan megszabják a megközelítem irányát és

kereteit, amin belül koherensen szabad csak közlekedni. A felvázolt elméletem a kezdetektől meghatározta a vizsgálódásom irányát is: azt kutattam, hogy a filmben rejlő potenciák milyen stratégiák mentén tudnak embereket motiválni számukra fontos és nehézséget jelentő dolgok megtételére, mennyire erősítik az önreflektív készségeket, azaz hogyan lehet birtokba venni és felhasználni a filmkészítés eszköztárát az önmagunk pontosabb megértése érdekében. A disszertáció célja a film ezen aspektusok menti vizsgálata, a percepciójának kiterjesztése, tehát a filmről alkotott elképzeléseink megújításának kísérlete.

Az értekezésem íve az elméleti háttér felvázolásával, megvalósult gyakorlati tapasztalatok ismertetésével, végezetül egy felhasználható program megteremtésével tagolódik. Kiindulópontjaim alapján bízom benne, hogy a dolgozat hasznos lehet a téma továbbgondolására és fejlesztésére, továbbá az elmélet alakíthatja a film szociális percepcióját és egy tágabb társadalmi igény szolgálatába állíthatja ezt a művészeti ágat.